

PIOTR KOPEĆ. DOŚWIADCZENIE POMOCY

SCENARIUSZ ZAJĘĆ

Autorka: Katarzyna Niewczas

Cele edukacyjne:

- zdobycie wiedzy na temat realiów udzielania pomocy Żydom i Żydówkom podczas II wojny światowej;
- zdobycie wiedzy na temat dylematów oraz trudności, które towarzyszyły osobom ukrywającym Żydów i Żydówki podczas II wojny światowej.

Grupa docelowa: uczniowie i uczennice szkół ponadpodstawowych

Czas trwania zajęć: 90 minut

Scenariusz nie precyzuje dokładnej długości trwania poszczególnych kroków, zostawiając to doświadczeniu osoby prowadzącej.

Potrzebne materiały:

- Karty pracy (**ZAŁĄCZNIK 1, ZAŁĄCZNIK 2**)
- **Relacja Piotra Kopcia**
- Wybrane fragmenty z filmów edukacyjnych (opcjonalnie)

WAŻNE! Scenariusz zajęć odwołuje się do cyklu filmów edukacyjnych „W ukryciu. Historie Ocalałych i Sprawiedliwych” wyprodukowanego przez Muzeum POLIN. Może być jednak używany niezależnie od niego, dlatego pracę z wybranymi fragmentami filmów oznaczyliśmy jako opcjonalną.

Przebieg zajęć

1. Moduł wstępny: praca z utworem muzycznym (opcjonalnie).
2. Moduł pierwszy: poznanie historii rodziny Kopeć.
3. Moduł drugi: praca w grupach z relacją Piotra Kopcia.
4. Moduł podsumowujący: praca z utworem muzycznym (opcjonalnie).

Moduł wstępny: praca z utworem muzycznym (opcjonalnie)

Przedstaw klasie temat i cele zajęć oraz metody, którymi będziecie pracować. Zaprezentuj fragmentem filmu edukacyjnego „Kryjówka” i omów jeden z utworów muzycznych, który się w nim pojawia – fragment od 04:11 do 05:26. Po zobaczeniu utworu możesz omówić go następująco:

- Jak opisalibyście nastrój piosenki?
- Nastrój piosenki można opisać jako niepokojący, tajemniczy, przytłaczający.
- Jakich wydarzeń historycznych dotyczy ten utwór?

Utwór dotyczy czasów II wojny światowej. Przenosi nas na wieś, do rodzinnego domu Piotra, w którym w tym czasie na strychu ukrywały się żydowskie kobiety.

Moduł drugi: poznanie historii rodziny Kopec

Przeznacz klasie, że tematykę udzielania pomocy Żydom podczas II wojny światowej będziecie poznawać poprzez historię jednej rodziny. Każda historia Ocalonych i Sprawiedliwych jest inna, jednak spojrzenie z bliska na historię konkretnych osób pozwala na przyjrzenie się realiom, trudnościom i dylematom związanym z udzielaniem pomocy. Podziel klasę na grupy i rozdaj każdej z nich karty pracy – **załącznik 1**. Na karcie pracy umieszczone jest polecenie związane z użyciem własnego telefonu komórkowego. Jeśli nie chcesz, żeby uczniowie korzystali ze swoich telefonów w trakcie zajęć, wyświetl **materiały** na rzutniku i obejrzyjcie je wspólnie. Kiedy grupy skończą już pracę, zaprosz chętnych do podzielenia się odpowiedziami na forum. Propozycje omówienia:

- Kto otrzymał tytuł Sprawiedliwych Wśród Narodów Świata?

Tytuł Sprawiedliwych Wśród Narodów Świata został nadany Stanisławowi i Mariannie Kopec. Stanisław i Marianna mieszkali w Szczytnikach, wsi w województwie małopolskim, gdzie prowadzili niewielkie gospodarstwo rolne.

- Kto ukrywał się w domu rodziny Kopec?

W latach okupacji niemieckiej Stanisław i Marianna Kopciowie udzielali pomocy Żydom: Mirli Medman z d. Izraelewicz i jej córce Małce (po wojnie Mala Gastfriend), które podczas Zagłady uciekły z likwidowanego getta w Proszowicach. Kobiety ukrywały się w domu Kopciów w latach 1942–1945. Początkowo razem z nimi przebywała także siostra Mirli, Rejzel Izraelewicz, lecz kobieta zmarła w kryjówce na strychu. Kopciowie pogrzebali jej ciało na terenie swojego gospodarstwa.

- Kim są Piotr i Adela Kopec?

Piotr i Adela Kopec to dzieci Stanisława i Marianny. Byli nastolatkami, kiedy ich rodzice zdecydowali się na udzielenie pomocy Mirli, Małce i Rejzel. W 2018 roku Piotr udzielił wywiadu Muzeum POLIN, w którym opowiedział o ukrywaniu kobiet w ich domu. Jego świadectwo stało się jednym z dowodów w procedurze przyznawania tytułu Sprawiedliwych. W 2019 roku Instytut Yad Vashem podjął decyzję o uhonorowaniu Stanisława i Marianny. Medal, w imieniu rodziców, odebrała Adela, ostatnia żyjąca córka.

- W jakich warunkach mieszkają ukrywane osoby?

W drewnianym, jednoizbowym domu, w którym ukryły się kobiety, mieszkało już osiem osób (rodzice, czwórka rodzeństwa oraz dziadkowie). Stanisław przygotował dla ukrywających się miejsce na strychu. Aby utrzymać w tajemnicy ich kryjówkę, kobiety nie mogły jej opuszczać w ciągu dnia. Jedynie w nocy, dzięki temu, że dom Kopciów znajdował się na uboczu wsi, ukrywające się mogły wychodzić do sadu.

Moduł trzeci: praca w grupach z relacją Piotra Kopcia

Przedstaw klasie tematykę kolejnego ćwiczenia: zapoznanie się z relacją Piotra Kopcia. Uczniowie i uczennice obejrzą fragmenty jego wspomnień. Cały wywiad dostępny jest online. Podziel klasę na grupy i rozdaj każdej z nich karty pracy – **załącznik 2**. Na karcie pracy umieszczone są pytania dotyczące wspomnień Piotra Kopcia. Następnie zaprezentuj klasie wybrane fragmenty wspomnień. Listę linków znajdziesz poniżej. Linki odsyłają do konkretnego fragmentu wywiadu. Zwróć jednak uwagę na zaznaczony w scenariuszu moment, w którym proponujemy zatrzymanie nagrania. Zatrzymaj je w wymienionej minucie, daj grupom czas na rozmowę o pytaniach z karty i wynotowanie odpowiedzi, a następnie zaprezentuj kolejny fragment.

Fragment pierwszy

Treść: Spotkanie z Mirlą i Małą Medman oraz Rajzel Izraelewicz, druga deportacja w Proszowicach i powrót kobiet do rodziny rozmówcy. Ukrywanie kobiet na strychu, odkrycie przez sąsiada i żołnierza AK, choroba i śmierć jednej z ukrywanych kobiet.

Odtwórz do 00:12:15.

Fragment drugi

Treść: Stosunek do Żydów przed wojną, strach matki rozmówcy, poszukiwanie kryjówki.
Odtwórz do 00:19:20

Fragment trzeci

Treść: Okupacyjna codzienność po przyjęciu Żydówek. Inni Polacy ukrywający Żydów.
Odtwórz do 00:40:05

Kiedy grupy skończą pracę, zaprosz chętnych do podzielenia się odpowiedziami na forum. Proponujcie omówienia:

- W jaki sposób Piotr Kopeć opisuje realia okupacji niemieckiej?

Piotr Kopeć zwraca w swojej relacji uwagę na brutalność, która cechowała czasy okupacji niemieckiej. Przywołuje między innymi sytuację ze swojego bezpośredniego sąsiedztwa. Jeden z jego sąsiadów został ukarany śmiercią za posiadanie broni, po donosie złożonym przez własną siostrę.

- Jak na prośbę kobiet o schronienie reagują rodzice Piotra?

Kobiety szukając schronienia przychodzą do domu Kopciów i proszą ojca Piotra o pomoc. Mężczyzna nie spodziewa się tej wizyty, a także nie zna żadnej z kobiet.

„Tata mówi, żeby poszły, a one się rozpłakały, że jak pójdą to je Niemcy zastrzelą. Pozwolił im zostać. Były ze dwa albo trzy tygodnie. Uspokoilo się i niektórzy Żydzi wracali do Proszowic. One też poszły, ale jak Niemcy drugą czystkę robili [w listopadzie 1942 r.], wróciły do nas, zostały”

„Mama bała się bardzo, że ktoś doniesie. (...) Doniesie Niemcom, wystrzelają wszystkich. Powiedziała kobietom, żeby poszukały innego miejsca. Później się dowiedziałem, [że] sąsiad, który pięćset metrów mieszkał dalej od nas, u niego były, ale ich nie przyjął. Poszły do drugiej wsi, tamten powiedział, że mogą przyjść. Jak wróciły do nas, tata się pyta:

- Znalazłyście drugie miejsce?
- Tak.
- Gdzie?
- W Cuszowie.
- U kogo?
- W domu T*****.

A tata mówi:

- Nie, tam nie chodźcie, on by was zabił”.

Decyzja o przyjęciu Żydówek do swojego domu obarczona jest strachem przed donosem. Mimo to Stanisław aktywnie proponuje kobietom zostanie w jego domu.

- Jak wygląda codzienność rodziny Kopeć w czasie ukrywania kobiet?

„Tata im na strychu [...] zrobił zagrodę ze słomy, żeby było cieplej. [...] Żywiliśmy je, w dzień nie wychodziły, tylko w nocy do sadu. Bieda. Owszem, chleb był, ziemniaki były, okrasa, omaszczenie [reg. zaprawienie potrawy tłuszczem – red.], olej rzepakowy. Za maszynkę do strzyżenia, która nie chciała strzyc, syn sąsiada dał mi królika dorosłego. Od tego królika nabyłem sobie królików, jedynie co mięsa [było] z tych królików. Kury były zapisane, świnie nie wolno było zabić, bo kara śmierci. Jak [...] sąsiad doniósł, że ktoś zabił świnie, to Niemcy przyjechali, zabrali, wyprowadzili na gnojownik i zastrzelili. Mama gotowała i siostra starsza. Siostra zanosila do góry [dla ukrywających się]. Światła elektrycznego nie było, nafty nie można było dać w słomę, tylko było okienko w facjacie [na strychu – red.]. Mogły czytać tyle, co w dzień wpadało tam światło”.

- Jak na ukrywanie kobiet reagują sąsiedzi?

Prawdopodobnie większość sąsiadów nie wiedziała o tym, że w domu Kopciów ukrywają się Żydówki. Jednak przynajmniej dwie osoby ujawniają przed Stanisławem, że wiedzą o mieszkankach strychu.

„Sąsiad przypuszczał. Do taty mówi: »Kumoter – tata był ojcem chrzestnym jego dziecka – co ja wiem, to wiem«. Ale nikomu słowa nie pisał. Nawet żonie i córce. Natomiast po pewnym czasie facet, który bodajże był w Armii Krajowej, do taty mówi:» Wiesz co, Stachu? Ja szedłem już do ciebie Żydówki zastrzelić, ale wróciłem się, bo nie chciałem ci wstydu robić“.

- Jakie inne historie ukrywania przywołuje Piotr Kopec?

Piotr Kopec wspomina również opowiadane historie o innych rodzinach, które ukrywały Żydów w okolicy. W stosunku do żadnej z tych historii nie ma jednak pewności, czy ukrywane osoby przeżyły wojnę. W znanych mu opowieściach pojawia się natomiast temat wzbogacenia się osób, które udzielały schronienia. Niektóre z nich weszły w posiadanie majątków po zamordowaniu ich żydowskich właścicieli: „Ilu Żydów zamordowano przez chytróść!”

Moduł podsumowujący: refleksja na temat poznanego materiału

Zaprezentuj klasie fragment filmu edukacyjnego „Kryjówka” i omów jeden z utworów muzycznych, który się w nim pojawia – fragment od 08:00 do 10:28. Po zobaczeniu utworu możesz omówić go następująco:

- Jakie emocje i dylematy towarzyszyły osobom udzielającym pomocy Żydom w trakcie II wojny światowej? Z czego wynikały?

Emocje, które są wymienione w utworze, to codzienny strach, lęk, niepewność. Największym dylematem, o którym wspomina Piotr Kopec jest podjęcie decyzji o kontynuowaniu udzielania pomocy. Opis podobnych doświadczeń znajdziemy także w relacjach innych osób, które udzielały pomocy Żydom i Żydówkom w trakcie II wojny światowej. Konieczność zachowania tajemnicy nie tylko przed Niemcami, ale również, z obawy o donos, przed wszystkimi sąsiadami, była wielkim obciążeniem. W wielu relacjach czytamy również o poczuciu osamotnienia w środowisku akceptującym antysemickie, dyskryminujące zarządzenia okupacyjnej władzy.

- Co, dla Ciebie osobiście, jest najważniejsze w poznanej historii?

To pytanie daje przestrzeń na podjęcie indywidualnej refleksji przez uczniów i uczennice. Jeśli klasie trudno jest wypowiadać się na forum, możesz zaproponować anonimową formę podzielenia się wrażeniami, np. za pomocą zapisania odpowiedzi na samoprzylepnych karteczkach.

Po wspólnym omówieniu utworu zapisz na tablicy cytaty: „Jeśli człowiek niszczy jedno życie, to jest tak, jak gdyby zniszczył cały świat. A jeśli człowiek ratuje jedno życie, to jest tak, jak gdyby uratował cały świat.” (Talmud Babiloński, Sanhedryn, 37a) Zapytaj grupę, jak interpretuje te zdania, co znaczy dla nich hasło „ratuje cały świat”. Zachęć młodzież do przywołania własnych, osobistych rozumień cytatu. Wysłuchaj tych interpretacji z ciekawością, każde skojarzenie jest dobre. Po podsumowaniu wypowiedzi klasy odnieś się do klasycznej interpretacji tego tekstu, sięgnij do portalu Polscy Sprawiedliwi.

Zapoznajcie się z materiałami ukrytymi pod kodem QR:

Odpowiedzcie na poniższe pytania:

- Kto otrzymał tytuł Sprawiedliwych Wśród Narodów Świata?
- Kto ukrywał się w domu rodziny Kopciów?
- Kim są Piotr i Adela Kopeć?
- W jakich warunkach mieszkały ukrywane osoby?

Wskazówka: w galerii zwróćcie uwagę na zdjęcia numer 5, 6, 10, 11, 15.

Odpowiedzcie na poniższe pytania na podstawie fragmentów relacji Piotra Kopcia:

- W jaki sposób Piotr Kopec opisuje realia okupacji niemieckiej?
- Jak na prośbę kobiet o schronienie reagują rodzice Piotra?
- Jak wygląda codzienność rodziny Kopec w czasie ukrywania kobiet?
- Jak na ukrywanie kobiet reagują sąsiedzi?
- Jakie inne historie ukrywania przywołuje Piotr Kopec?